

SUG'URTA TASHKILOTLARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI: XALQARO TAJRIBA.

Tashkuziev Suxrob Abdurazzak o'g'li

Sug'urta tashkilotlarini soliqqa tortish murakkab va ixtisoslashgan soha bo'lib, o'ziga xos mulohazalar va qoidalarni o'z ichiga oladi. Moliyaviy xizmatlar sanoatining asosiy ishtirokchilari sifatida sug'urta kompaniyalari boshqa biznes turlariga nisbatan qo'llaniladigan soliq qoidalaridan farq qiladigan aniq soliq qoidalariga duch kelishadi. Sug'urta tashkilotlari uchun soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlarini tushunish soha mutaxassislari va siyosatchilar uchun sektorda muvofiqlik va samarali faoliyatni ta'minlash uchun juda muhimdir. Ushbu sharhda biz sug'urta tashkilotlariga nisbatan qo'llaniladigan soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlarini ko'rib chiqamiz. Bu sug'urta kompaniyalarining soliq majburiyatlariga ta'sir ko'rsatadigan mukofotlar, zaxiralar, investitsiya daromadlari va tartibga soluvchi omillarga nisbatan yagona soliq rejimini o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, biz sug'urta tashkilotlarining xatti-harakatlari va faoliyatiga ta'sir qilishda soliqqa tortishning rolini va uning kengroq moliyaviy manzaraga ta'sirini o'rganamiz. Sug'urta tashkilotlariga taalluqli soliqqa tortishning nuanslarini o'rganib chiqib, biz ushbu sektorni shakllantiradigan tartibga solish va moliyaviy dinamikani chuqurroq tushunishimiz mumkin. Ushbu bilim manfaatdor tomonlar, shu jumladan soliq organlari, sug'urta kompaniyalari va siyosatchilar uchun juda muhimdir, chunki ular soliqqa rioya qilishning nozik tomonlari, samarali biznes operatsiyalari va soliq siyosatining sug'urta sohasiga kengroq iqtisodiy oqibatlarini o'rganishadi. Sug'urta tashkilotlarini soliqqa tortish bo'yicha xalqaro tajribalar turli mamlakatlardagi me'yoriy-huquqiy baza va soliq siyosatiga qarab sezilarli darajada farqlanadi. Sug'urta tashkilotlarini soliqqa tortish bo'yicha ba'zi asosiy xalqaro tajribalar va mulohazalar:

1. Investitsion daromad: Investitsiya daromadlarini soliqqa tortish sug'urta tashkilotlari uchun soliq rejimining muhim jihati hisoblanadi. Turli mamlakatlar sug'urta

fondlarini boshqarishdan olingan investitsiya daromadlariga turli xil soliq qoidalarini qo'llaydi. Bu investitsiya daromadlarining ayrim turlari uchun soliq imtiyozlarini yoki muayyan investitsiya faoliyati uchun imtiyozli soliq rejimini o'z ichiga olishi mumkin.

2. Normativ mulohazalar: Sug'urta tashkilotlarining soliqqa tortilishi ko'pincha to'lov qobiliyatiga qo'yiladigan talablar va kapitalning etariligi qoidalarini kabi tartibga soluvchi fikrlar bilan bog'liq. Xalqaro tajribalar moliyaviy barqarorlikni rag'batlantirish va sug'urtalanuvchilar manfaatlarini himoya qilish uchun soliq siyosatining prudensial me'yorlarga mos kelishi zarurligini ko'rsatadi.

3. Transchegaraviy soliqqa tortish: Sug'urta tashkilotlarining transchegaraviy operatsiyalari va ko'pmillatli operatsiyalari o'ziga xos soliqqa tortish muammolarini keltirib chiqaradi. Soliq shartnomalari, transfer narxlari qoidalarini va turli yurisdiksiyalar o'rtasida foyda taqsimoti sug'urta kompaniyalarini xalqaro soliqqa tortishda muhim ahamiyatga ega.

4. Siyosat maqsadlari: Sug'urta tashkilotlarining soliqqa tortish tartibi sug'urta qoplamasini rag'batlantirish, tizimli risklarni boshqarish va iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish bilan bog'liq siyosat maqsadlarini aks ettiradi. Ba'zi mamlakatlar sug'urta qoplamasining muayyan turlarini rag'batlantirish yoki sug'urta sektorini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash uchun soliq imtiyozlari va imtiyozlaridan foydalanadilar.

5. Sanoat dinamikasi: Sug'urta tashkilotlarini soliqqa tortish bo'yicha xalqaro tajribalar ham soha dinamikasini, jumladan, yuzaga kelayotgan xavflarni, texnologik taraqqiyotni va iste'molchilarning xohish-istaklarini o'zgartirishni hisobga olish muhimligini ta'kidlaydi. Soliq siyosati sug'urtalovchilarni soliqqa tortishda adolat va samaradorlikni saqlagan holda ushbu rivojlanayotgan dinamikaga moslashishi kerak.

Xorijda sug'urta tashkilotlarining soliq tolash tartibi. Barcha korxonalar singari sug'urta kompaniyalari ham federal, shtat va mahalliy soliqlarga bo'ysunadilar. Biroq, shtatlar va mahalliy aholi o'z vakolatlari doirasida yozilgan mukofotlarga maxsus ustama soliqlar undiradilar. Bundan tashqari, sug'urta kompaniyalari buxgalteriya hisobi qoidalariga bo'ysunganligi sababli ,federal hukumat sug'urta kompaniyalari

daromadlarini hisoblash uchun maxsus qoidalarni qabul qildi. Davlat mukofotlari soliqlari - bu sug'urta yalpi mukofotlari bo'yicha hisoblangan savdo solig'ining bir turi . Sug'urta kompaniyalari soliqni to'lashlari kerak, ammo ular o'zlarining xarajatlarini mijozlariga o'tkazadilar. Dastlab mahalliy sug'urtalovchilarni chet el (shtatdan tashqari) sug'urtalovchilaridan himoya qilish vositasi sifatida foydalanilgan, boshqa davlatlar chet el sug'urtachilariga o'zlarining ustama soliqlarini kiritish bilan qasos olishgan. Shtatlarga ko'proq sarmoyalarni jalb qilish uchun davlatlar davlatga sarmoya kiritish uchun sarmoyaviy kreditlar yoki shtatda ishlaydigan ishchilar soniga ajratmalar berishlari mumkin. Garchi shtatlarga davlatlararo tijoratga ta'sir qiluvchi kamsituvchi qonunlarni qabul qilish taqiqlangan bo'lsa-da, Oliy sud Makkarran-Ferguson qonuni qabul qildi sug'urta kompaniyalarini davlatlarga tartibga solish va soliqqa tortish, Tijorat bandining cheklanishini olib tashlaydi va shu bilan davlatlarga sug'urta mahsulotlarini davlatlararo tijoratga ta'sirini hisobga olmasdan soliq solishga imkon beradi. Garchi davlatlar mahalliy sug'urtalovchilarga qaraganda ko'proq xorijiy sug'urtalovchilarga soliq solishi mumkin bo'lsa-da, Oliy sud bunday kamsitishlar faqat diskriminatsiya uchun oqilona asoslar mavjud bo'lganda joizdir Davlat mukofoti soliqlari bu sug'urta qildiruvchi tomonidan to'lanadigan mukofotlarning foizidir. Maksimal davlat ustama solig'i 4%, eng keng tarqalgan foiz esa 2,5%. Shu bilan birga, ba'zi munitsipalitetlar davlat soliqlariga qo'shiladigan ustama soliqni ham kiritishlari mumkin. Sug'urta kompaniyalari yuridik shaxslarning soliqlarini faqat o'zlari yashagan davlatda to'laydilar, ammo ustama soliqlar har qanday shtatlarda yig'imlar yozilgan taqdirda olinadi. Ushbu ustama soliq , yashash joyidagi davlat yoki ushbu mukofot yozilgan davlatdagi soliq stavkasining kattaroq qismiga teng stavka bo'yicha hisoblanadi. Soliq solinadigan baza yozilgan mukofotlari minus sug'urtalanuvchilar uchun to'langan mukofotlari yoki dividendlar har qanday daromad miqdori. Ko'pgina shtatlarda, shuningdek, ichki sug'urtalovchilarga nisbatan ustunlikka ega bo'lmasliklari uchun xorijiy sug'urtalovchilarga hisoblangan soliqlarni tenglashtirish uchun mo'ljallangan javob soliqlari mavjud. Shunday qilib, sug'urta kompaniyalari o'z yashash joyidagi soliq stavkasidan yoki mukofot yozilgan davlatdagi

soliq stavkasidan kattaroq qismini to'laydi. Kamsituvchi soliq oqilona asosga ega bo'lishi sharti bilan bir qatorda, qaytariladigan ustama soliqlar ham diskriminatsiyani cheklaydi. Javob solig'i- yashash joyidagi soliq stavkasi va ustama yozilgan davlatning tashqi soliq stavkasi o'rtasidagi foiz farqi. Masalan, Tennesi shtatida 2,25% ustama soliq stavkasi, Gruziyada esa 4,75% tashqi soliq stavkasi mavjud. Javob solig'isiz, Jorjiya shirkati Tennesida sug'urtani sotishi va faqat 2,25 foiz stavkani to'lashi mumkin edi, Tennesi shtatidagi Gruziyada siyosat sotadigan kompaniya esa 4,75 foiz xorijiy stavkani to'lashi kerak edi. Biroq, javobgarlik solig'i tufayli, Tennesi shtatidagi sug'urtani sotadigan Jorjiya kompaniyasi 2,25% ichki stavka ustiga qo'shimcha 2,5% ustama solig'ini to'lashi kerak edi, bu esa Jorjiyada va Tennessee shirkati bilan biznes olib boradigan kompaniya tomonidan to'lanadigan soliq stavkasini tenglashtirdi. Tennesi shahrida biznes yuritadigan Jorjiya kompaniyasi. Ushbu ustama soliq tizimining natijasi shundaki, sug'urta kompaniyasi tomonidan to'lanadigan eng past soliq stavkasi uning yashash joyidagi soliq stavkasi bo'ladi. Sug'urta kompaniyasi boshqa shtatlarda yuqori stavkani to'lashi mumkin bo'lsa-da, stavka hech qachon uning yashash joyi stavkasidan past bo'lmaydi. Shunday qilib, sug'urta kompaniyalari eng kam soliq stavkasi bo'lgan shtatlarda yashashga moyil.

Xulosa: Umuman olganda, sug'urta tashkilotlarini soliqqa tortish bo'yicha xalqaro tajribalar soliq tizimi doirasida tartibga solish maqsadlari, transchegaraviy mulohazalar va sohaga xos dinamikani muvozanatlash zarurligini ta'kidlaydi. Ushbu tajribalar siyosatchilar va soha manfaatdor tomonlari uchun qimmatli tushunchalar beradi, chunki ular global kontekstda sug'urta tashkilotlari uchun soliq siyosatlarini ishlab chiqadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Arkhipov A.P., Gomel V.B. "Sug'urta biznesining asoslari." M.: Bozor DS, 2002.
2. Evstigneev V.D. "Sug'urta biznesini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va tartibga solish" // Moliya, 1996
3. Efimov S.L. "Iqtisodiyot va sug'urta: entsiklopedik. lug'ati" M.: Zerich-PEL, 1996.
4. Krutik A.B., Nikitina T.V. "Sug'urta biznesini tashkil etish". SPb.: SPbGUEF, 1999.
5. Дустьмуродов Р.Д. Аудит асослари. Дарелик.: Т.: Узбекистан миллий энциклопедияси, 2003
6. Raximov H.A. "Sug'urta tashkilotlari faoliyatini auditorlik tekshiruvidan o'tkazishni takomillashtirish". Magistrlik disser-tasiyasi. Samarqand-2010
7. Erkayev O'.A. O'zbekiston Respublikasida sug'urta bozori. O'quv qo'llanma. Toshkent "Moliya-Iqtisod", 2013